

EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRETMENİN BEDEN DİLİ

Nihat ÇALIŞKAN

Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE

Rüştü YEŞİL

Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 13.09.2004

Yayına Kabul Tarihi: 25.05.2005

ÖZET

Varlıklarla iletişim kurma becerisine sahip olan insan bu amaçla farklı araçlardan yararlanır. Onun, iletişim kurmada kullandığı araçlardan biri de beden dilidir. Öğretmenlik mesleği, iletişim becerilerinin, özellikle de beden dilinin etkin kullanımını gerektiren bir nitelik taşır. Beden dilini kullanabilme, bir iletişim süreci olan eğitimin başarıyla sonuçlanması açısından çok önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, öğretmenin beden dilini kullanabilme yeterliği ile ilgili temel yönelimleri, yapılan önemli yanlışlıkları belirlemek ve öğretmenlerin dikkatlerini bu konuya çekerek uygun önlemler önerebilmektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere kuramsal bir çalışma yürütülmüştür.

Çalışmanın sonunda öğretmenlerin, mesleki başarılar elde edebilmek için beden dili kullanımının niteliğine, beden dilinden etkin yararlanma kurallarına, yapılan önemli yanlışlıklara ilişkin veriler elde edilmiş ve öğretmenlerin bu dili etkili olarak kullanabilme yollarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, beden dili, eğitim süreci,

THE TEACHER'S BODY LANGUAGE IN EDUCATIONAL PROCESS

ABSTRACT

Having the ability of communicating with different creatures, man utilizes various means to realize his aim. One of the means he uses is the body language. Teaching profession requires the effective use of communicative skills, particularly the use of body language. The ability of using the body language is crucial for the successful outcome of the education, which is itself a process of communication.

The aim of this study is to determine the basic tendency of the teachers and point out some erroneous attitudes with related to the use of the body language and suggest appropriate measures by attracting their attention to this issue. An institutional study was carried out to realize this aim.

At the end of the study, considerable data was obtained with related to the quality of the body language use in terms of professional achievement, the rules of effective use of the body language and common errors made by the teachers. Suggestions were made on the ways to use the body language effectively.

Key Words: Teacher, body language, educational process

1. Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili

İletişim, insanlar için yadsınamaz öneme sahip eylemler ağıdır. Her birey çevresindeki diğer varlıklarla iletişim kurar. İletişimde kimi zaman ses, kimi zaman yazı ya da resim, kimi zaman da sözel olmayan hareketler araç olarak kullanılır. En iyi iletişim, farklı araçların bir arada ve birbiriyle tutarlı olarak kullanılmasıyla sağlanabilir. Bireyin dil gelişimi incelendiğinde ilk aşamanın bedensel hareketlerin egemenliğinde olduğu görülür. Bebeklerin yüzünü asması bir sıkıntının, gülücükler atması memnuniyetin ifadesidir. İnsanlığın gelişiminde de beden dilinin yeri ayrıdır. İnsanlar konuşarak anlaşmayı geliştirmeden önce, beden dilleri ile anlaşırlardı. Beden dili insanın ilk anlaşma aracı ve ilk dili olmuştur. Bedenlerinin dili aracılığıyla insanlar duygularını, düşüncelerini, isteklerini, ihtiyaçlarını ve ruhsal zenginliklerini başka insanlarla paylaşmışlardır. (Baltaş ve Baltaş, 2001: 111)

Bedensel tepkiler kendiliğindedir, kullanılan kelimeler gibi değişken değildir (Molcho, 2000:14). İç dünyayı doğrudan yansıtmaya özelliğine sahiptir. Bu yüzden kontrolü de güçtür. Her insan çevresine duruşu ya da hareketleri ile tepki ya da refleksleri ile etki eder. Esas itibarı ile insan, birincil olarak beden dili ile iletişime geçer. Daha sonra da bu dili sözel dilini desteklemek amacıyla kullanır. Bu dil onun ifadelerini vurgulamada, somutlaştırmada yardımcıdır.

Bir iletişim süreci olan eğitimde, beden dilinin etkin kullanımı ayrı bir öneme sahiptir. Bu dil öğretmenler açısından vazgeçilmezdir. Bu nedenle öğretmenler, öğrencilerin beden dili sinyallerini

çözebilmeli ve kendisi de bu dili bilinçli olarak kullanabilmelidir. Zira sözel olmayan mesajlar iletişimin çok önemli ögesidir ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkarlar. Bireyler çoğunlukla sözel olmayan davranışlarının pek farkında değildir. Çünkü bu tür davranışlar düşük farkındalık düzeyinde gerçekleşir. Sözsüz davranışlar, bir ilişkinin düzeyi ile ilgili tutumsal ve duygusal ayrıntılar sağlar. Sözel davranışlara göre sözsüz davranışlar daha güvenilir ve inanılır olarak değerlendirilir (Selçuk, 2000:130).

Bu sebeple, bu çalışmanın amacı, beden dilinin öğretmenlik mesleği açısından önemini vurgulamak, eğitim sisteminin en önemli unsurları olan öğretmen ve öğrenci arasındaki etkileşim ve iletişimi, sözsüz iletişim davranışları açısından irdelemek ve ülkemizde bu alanda yapılabilecek bilimsel çalışmalara katkı bakımından ve Eğitim Fakülteleri program çalışmalarına katkıda bulunması ve sayıca az olan bu konudaki araştırmalara öncülük etmesi açısından da önem arz etmektedir.

2. Öğretmenlik Mesleğinde Beden Dilinin Önemi

Öğretmenler, toplumun mimarlarıdır. Onların söz ve eylemleri çoğu meslek gibi yalnızca kendilerini ilgilendirmez. İçinde yaşadığı toplumun kültür yapısının gelişmesinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Öğretmen birey ve toplum üzerindeki bu güçlü etkisini, bir iletişim süreci olan eğitimi planlayan, uygulayan ve değerlendiren kişi olmasından alır. Bir diğer ifadeyle, onun bu gücü eğitimin toplum üzerindeki gücünden kaynaklanır, beslenir.

Öğretmenin öğrenciyle olan iletişimi, hem öğretme-öğrenme sürecinin niteliğinin artmasında hem de öğrenci davranışlarının

gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu süreçte öğretmenler, sözel dilin yanı sıra beden dilini de kullanmak zorundadırlar. Sözsüz iletişimde konuşma ya da yazı olmaksızın, insanlar birbirlerine bir takım mesajlar iletirler. Bu iletişim şeklinde insanların ne söyledikleri değil, ne yaptıkları ön plana çıkar (Dökmen, 2001: 28). Eğitim sürecinin başarıyla sonuçlanması için öğretmenler iki dilden de etkin bir şekilde yararlanmak durumundadırlar. Öğretmenlerin, başta öğrenciler olmak üzere diğer bireylerle pozitif bir ilişki kurabilmek için kendilerini algılamayı ve öğrencilerin reaksiyonlarını kendi davranışları ile birlikte görebilmeleri gerekir. Bu nedenle tüm öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dillini nasıl kullanacakları konusunda bilgi sahibi olmaları önem atfeder. Öğrencilerin dikkatini çekmede, soyut ifadeleri somutlaştırmada, vurgulamalarda ya da mesajların anlaşılabilirliğini yükseltmede öğretmenin beden dili önemli rol oynar. Öğrencileri ile etkin iletişim kurmayı amaçlayan öğretmen, bedensel tepkilerin ne anlama geldiğini ve karşılıklı tepkiler açısından oluşan süreci doğru analiz etmeyi öğrenmelidir.

Eğitim Fakültelerinin Lisans Programları incelendiğinde, Sınıf Yönetimi, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme ders içeriklerinde kısmen iletişimden bahsedilmektedir. Ancak Sönmez (1992: 8) tarafından yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin sınıf içi iletişim becerileri bakımından yetersiz olduklarına ilişkin bulgularla, Çalışkan (2003: 83) tarafından yapılan Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesine ilişkin araştırmada da, sınıf öğretmenlerinin mimikleri, imleri, jestleri yeterince kullanmadıkları konusunda

paralellik söz konusudur. Yine Dağlı ve Öner (2002: 28) tarafından yapılan araştırmada da sınıf içi iletişim davranışlarına ilişkin olarak, Fen Bilgisi öğretmenlerinin ders anlatırken “başla onaylama” konusunda öğrencilerin algısı “pek yeterli değil” olarak tespit edilmiştir.

3. Beden Dilini Kullanmada Göz Önünde Bulundurulması Gereken Öğeler

Eğitim sürecinde öğretmenin davranış biyolojisi etkilidir. İnsan davranışları, bir taraftan biyolojik temel esaslara, diğer taraftan farklı bireylerin algılanmasına yönelik vücut reaksiyonlarına dayanır. İnsan biyolojik esaslarına ilave olarak davranışlarını şuur ve fantezileri ile oluşturur. Kendinden emin gençler, mücadele güçlerini göstermek için omuzlarının genişliğine önem verir ve vücut güçleriyle bunu göstermek isterler. Bir kriz esnasında politikacıların mantıklı sükunetleri ve davranışları, kendilerinden emin olmalarının bir göstergesidir. Psikologlar, sinir hastaları üzerinde isabetli etkiyi heyecansız mimikleri ile hazırlarlar. Buralarda kullanılan baskın dil, beden dilidir (<http://www.rostockerph.de/dowloads/rpheft/rpheft1.htm>).

İnsan bilerek ya da bilmeyerek yaptığı hareketler ile sadece karşısındaki kişiyi değil, büyük toplulukları bile, - onlar bunu tam anlamıyla fark edemedi- etkileyip yönlendirebilmekte veya çeşitli çatışmalara sebebiyet vermektedirler. Örneğin sınıflarda aynı konu hemen hemen aynı kelimelerle anlatılmasına rağmen bazılarında öğrencilerin son derece olumlu katılımı ile karşılaşılırken, bazı sınıflarda ise öğrencilerin sessiz kaldıkları veya verilmek istenen temel mesajlara karşıt görüşleri

ısrarla savundukları gözlenmektedir. Araştırıldığında, bu farklı tutumların temel nedenlerinden birinin, öğretmenlerin beden dillerinden kaynaklandığı görülmektedir. (Baltaş ve Baltaş, 2001:13).

Öğretmenler iletişime açık olmak zorundadırlar. Etkili iletişim davranışında bulunmak isteyen öğretmen, öğrencilerin davranışlarını kestirebilmeli ve kendi davranışlarının da farkında olmalıdır. Sözlü ifade ile jest ve mimikleri, mesajları iletmede önemli rol oynar. Bu sebeple günlük yaşamda, öğretmenler sınıflarda şu üç sorunun cevabı üzerinde durmalıdırlar:

- Öğretmen vücudu vasıtasıyla konumunu öğrencilerine nasıl hissettirebilir?
- Sınıfta çevresi ile etkileşim ve iletişimi nasıl olmalıdır?
- Öğrenme-öğretme sürecinde jest ve mimiklerini nasıl kullanmalıdır?

Öğretmenin sınıf içi konumu, iletişim sürecini etkileyen önemli etkenlerden biridir. Sınıf içinde bilgisinin dışında görünüm ve davranışlarıyla da otoritenin kaynağı olmalıdır. Duruşu, bakışı, hareketleri bu otoriteyi yansıtmalıdır. Öğretmenler uygun bir duruşla iki metre uzaktan bütün sınıfı görebilmelidir. Herkese bakmak zorunda olduğunu düşünerek, öğrencilerle göz teması kurarak, öğrencilerin derse ilgilerini sürdürmeye gayret etmelidir. Öğretmen daha ziyade bir öğrenciye ya da küçük bir grup öğrenciye yoğun bir şekilde bakmalı ve buradan bütün sınıf ile ilişki kurmalıdır. Öğretmen pozitif tutum içindeki bir öğrenciyi seçerek, diğer öğrencilere de hitap ettiğini hissettirmelidir. Bakışların bilinçli olarak kullanılması öğrencilerin ona daha sıkı bağlanmalarını sağlar (Schober, 1999:120).

Göz temasının süresi de iletişim açısından önemlidir. Öğretmen bir öğrenciye veya gruba uzun süre bakmamalıdır. Uzun bakışlar öğrenci açısından “tehdit” olarak algılanabilir. Bu nedenle Heidemann’ın şu tavsiyesi yerindedir: “Öğrencilerden birine uzun süre bakmamaya dikkat ediniz. Onu güvensizleştirir ve korkutursunuz. Bu baktığımız kişinin saldırgan olmasına yol açar ve baskın davranmak isteyen öğrenciler, kimin daha fazla bakabileceğini test etmek isteyebilirler (Heidemann, 1983: 77). Böyle bir davranış sınıf içi iletişimde istenmeyen ve çözümlenmesi güçleşen problemleri beraberinde getirebilir ve öğretim sürecinde istenmeyen yeni çeldiriciler devreye sokulmuş olur.

Gerçekten karşıya anlatılan bir çok şey gözlerle anlatır ve gözlerle algılanır. Konuşurken öğrencilerin bakışlarından tepkileri ölçülebilir ve anlatılan konulardan ne kadar etkilendikleri anlaşılabilir. Konu anlatıldıkça öğrencilerin bakışlarında yüzlerinde ve tavırlarında olumlu tepkiler artıyorsa, konu öğrencilerin psikolojik dünyasında yankı buluyor demektir (Ertuğrul, 2002:165).

Ders anlatacağımız yer veya yerleri seçmekte sınıf içi iletişim açısından önemli rol oynamaktadır. Öğretmen, öğrencilere olan uzaklığını ayarlayarak, onlara uzak ya da yakın davranarak bir takım mesajlar iletmelidir. Çünkü herkese hükmeden herkesi kucaklayan bir yer olmaz ise hedef kitleye karşı etkili olmakta güçlük çekilebilir. Seçilen yerden, bütün sınıf görülebilmelidir ve hiçbir öğrenci kontrolün dışında kalmamalıdır (Ertuğrul, 2003: 64).

Öğretmenin öğrenciye çok fazla yaklaşımdan kaçınması gerekir. Öğretmen, öğrencinin yanlışlarını düzeltmek için öğrencinin defterine birlikte bakabilir ve bu

fazla bir problem yaratmayabilir. Zira bu bakmanın ve yaklaşmanın bir sebebi vardır ve kişisel değildir. Heidemann, öğretmenler ve öğrenciler arası mahrem alanın 40 cm, sosyal mesafenin 3-4m civarında kullanılmasını önermektedir (Heidemann, 1983: 88).

Aile bireyleri dışındaki kişilerle kurulan ilişkilerde temasın çok dikkatli ve ölçülü olarak kullanılması gerekir. Aile üyeleri dışındaki kişilerle kurulan temas ilişkisinde en önemli faktör, karşıdaki insanın bu temasa karşı olan tutumudur. Karşıdaki kişi bu temastan rahatsızlık duyuyorsa, geri çekilerek, kendini geride tutarak veya karşılık vermeyerek bedensel davranışları ile ortaya koyar. Bu sebeple öğretmenler, öğrencilerin beden dili sinyallerini algılamalı ve çok iyi analiz edebilmelidirler.

Kişisel bir ilişki kurabilmek için öyle bir mesafe seçilmelidir ki, bu mesafeden öğrenci daha çok çalışmaya heveslenmeli, fakat kendisini köşeye sıkıştırılmış hissetmemelidir. Heidemann (1983:82), çekingen ve grupta öne çıkmaya korkan öğrencilere karşı şunu tavsiye etmektedir: “Özellikle bu tip öğrencilerle kişisel alanına yaklaştığınız oranda sıkı ilişki kurabilirsiniz. Sınıfın önünde durup konuştuğunuzda bu ilişkiniz kopmaz. Böylece çekingen bir öğrenciyi bir süre görünmez iplerle grubun anonimliğinden çekip çıkarmış olursunuz”.

İletişim kanallarının açılabilmesi için temel şart, öğretmenin ilk aşamada etkileşim sağlayabilmesine bağlıdır. Demokrat, güler yüzlü, sevecen, sabırlı, güvenilir, objektif, destekçi, hoşgörülü olma, jest ve mimiklerini kullanma, giyim tarzı ve bakımlı olmanın, pozitif iletişimi önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerle göz teması kurma ile ilgili problemleri, salona veya

sınıfa girilmesi ve konuşmaya başlaması ile başlar. Pek çok sayıda göz ona bakar ve bu nedenle öğretmen güvensizlik duygusuna kapılabilir. Deneyimsizlik devresinde bakışlarını kaçırma eğiliminde bulunsun da bunu sürekli olarak yapmamalıdır, çünkü her öğrenci onu muhatabı olarak görmek ister. Sınıftan gözünü kaçırdığı zaman öğrenciler, öğretmenin kendilerini görmezlikten geldiğini düşünebilir, bunun sonucunda da ya sinirlilik hali gruba yansır, ya da bakmama tavrı, hatalı bir yoruma, kibirlilik düşüncesine yol açabilir.

İnsan kendisini ve çevresini bedeni sayesinde algılayabilir. İçimizdeki tüm kıpırtılar, duygular, heyecanlar, arzular bedenimiz sayesinde kendilerini ifade ederler. (Molcho, 2000:27). Her insan çevresine, duruşu ve hareketleri ile tepki ya da refleksleri ile etki eder. Ayakta olduğu gibi, bir insanın oturma biçimi sırasında bedeninin üst (belden yukarı) bölümünü kullanma biçimi, onun iç dünyası konusunda fikir verir. Dik bir oturuş, dik bir duruşta olduğu gibi, canlılık ve hayat enerjisinin ifadesidir. Buna karşılık çökük bir oturuş çekingenliği ve kişinin azalmış hayat enerjisini gösterir. Vücudunu dik kullanmak ve enerjik olmak, canlı olmak bir öğretmen içinde vazgeçilmeyecek unsurlardan biridir. Otururken, ayakta dururken ve yürürken, kendini bırakmış, bitkinlik imajları veren davranışlar yerine canlı, kendine güvenen bir izlenim sergileme meslek açısından önem arz etmektedir.

Bedenimizi dik ve canlı tutmanın yanı sıra beden dilimizin en belirgin ve en keskin anlamları yüzümüzdedir. Bakar, güler, anlatırız, bazen de bakmaz, gülmez ama yine anlatırız. Bir yüzde yüzlerce anlam gizlidir.

İnsan yüzünde mimikleri gerçekleştiren çoğu çift olmak üzere 20 kas grubu

bulunmaktadır. Teorik olarak bunların sadece gevşetilmeleri bile, yüzlerce durumu farklı biçimlerde ifade etmeyi mümkün kılmaktadır.

Yüz kasları duygusal bir ifadeyi yansıtmaya açısından esas olarak üç grupta değerlendirilir;

- Alın kasları
- Göz kapakları ve çevresi kasları
- Ağız bölgesi, dudaklar ve çevre kasları

Yüz ifadelerine en derin anlamı göz çevresinde bulunan kas grupları vermektedir. (Baltaş ve Baltaş, 2001:49)

İnsanların duygularının anlaşılmasını zorlaştıran doğal engellerden biri de sakaldır. Sakal karşılıklı bir etkileşimi kaçınılmaz olarak sınırlayan doğal bir engeldir. Özellikle yüzlerin bütününe sakal arkasında gizleyen insanların dış dünya ile etkileşimleri azalmış olur. Kısaca ifade edilecek olursa sakal, ilgi çekmek, farklı olmak ve duyguları gizlemek için iyi bir araçtır (Baltaş ve Baltaş, 2001:94).

Bu sebeple, öğrencilerin karşısına mümkün olduğu kadar temiz, düzenli, bakımlı ve iyi giyimli olarak çıkmak, saç bakımına el ve ayak bakımına özen gösterilmesi önemli rol oynar. Çünkü insan; giyim, kuşam, jest, mimik, duruşu ile statüsünü gösterir.

Giyim tarzı ya da neyi neden taşıdığımız hangi grup içinde ne rol taşıdığımızı gösterir. Her gün giyilen kıyafetlerin seçimi, zevkimiz, kişiliğimiz tutumumuz hakkında bilgi verir (James, 1999:17) Tabiki elbise bir öğretmenin eğitim başarısını tek başına etkileyen faktör değildir, ancak bir öğretmenin genel görünümünde toplam etkisine katkı sağlayan bir mozaik taşıdır.

Elbiselerin temiz ve sade olması, ayakkabıların sürekli boyalı olması, saçların iyi kesilmiş ve taranmış olması, dişlerin eller ve tırnakların temiz olması etkili iletişim sağlamada önemli rol oynar. Ancak Çalışkan (2003:83) tarafından yapılan araştırmada, sınıf öğretmenlerinin motivasyonu artırıcı uyarıcılar kullanmadıkları; yani sık sık kıyafet değiştiremedikleri, güzel koku vb. şeyler kullanmadıkları, ancak cinsiyete bağlı olarak bayan ve Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin sık sık kıyafet değiştirdikleri ve güzel koku vb. şeyler kullandıkları tespit edilmiştir.

Eller, çevreyle aramızdaki ilişkinin baş aracı ve düşüncelerin ifadesinde en güçlü olan destekleyicilerdir (Şerifizgören, 1999: 35). Gözlerimizle bir şeyi algılayabilir ve bu bize bir görüntü verir ve yaklaşık bir fikir sahibi olunur. Ancak en doğru bilgiler uzanabilecek mesafeye geldiğinde algılanabilir (Molcho, 2000:166). Eller aracılığıyla iletişim sağlanır. Ellerle bir yöne dikkat çekip tarif yapılır. Bu da duyguları ifade eder. Eller insanın kendi ifadesinde en duyarlı ve etkili organlarıdır. İnsanın elinin becerisinin gelişmesi beynin biyolojik gelişimine paraleldir. İnsan beyninin düşünüp hayal ettiğini, eller gerçekleştirir. Ellerin tecrübeleri beyne yeni düşünce ufukları açmıştır (Baltaş ve Baltaş 2001:53). Bu sebeple öğretim sürecinde, en etkili iletişim aracı olan elleri, sözlü ifadeleri güçlendirmek için kullanılması motivasyonu artırmada katkı sağlayabilir.

İnsan giyim, kuşam, jest, mimik ve duruşuyla birçok mesaj iletir. Konuşma ya da yazı olmaksızın bir takım mesajların iletildiği sözsüz iletişimde, insanın ne söyledikleri değil, ne yaptıkları ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle eğitim sürecinde, nasihat eğitimi yerine, davranış eğitimi vermesi bireyin gelişmesine çok daha

etkili katkı sağlayacaktır (Çalışkan, 2003: 36). Çünkü iletişimde sözel kapsamın % 7-15, ses tonu ve niteliğinin %30, duygusal yüz ifadelerinin ise %55 oranında paya sahip olduğu genel bir bulgudur (Selçuk, 2000:129).

Vücudumuz ruhumuzun eldivenidir. O asla yalan söylemez (Molcho, 2000:27). Davranışlarımızda birincildir. Medeniyet sürecinde bu dili gittikçe unuttuk, onları tekrar yeniden öğrenmeliyiz ve aşağıdaki tezleri dikkate almak öğretmenlik mesleğinde yeni ufuklar açmada yardımcı olacaktır.

4. Vücut Dili ile ilgili Tezler

- Her insan ruh halini ve düşüncelerinin bir kısmını beden dili aracılığı ile gösterir. Bunları çoğu kez bilinçsizce vücut dili vasıtasıyla ortaya koyar.
- Her insan bilinçli veya bilinçsiz olarak beden dili ile insanlara etki eder.
- İnsan, kendi refleksi vasıtasıyla düşündüklerini deşifre eder ve bununla da kendini tanıma fırsatı bulur.
- İnsan davranışlarının kontrolü aracılığıyla, beden dilini sürekli bilinçli bir şekilde boyunduruk altına alma ve bilinçli olarak iletişim sürecinde kullanma becerisine sahip olabilir.
- Vücut dilinin yorum ve etkisi büyük ölçüde duruma ve ortama bağlıdır.
- Vücut dilinin mümkün olduğunca harmonik bütünlük içinde düzenlemesi, araştırılmalıdır (denenmelidir).
- Öğretmenler, vücut dili ile ilgili davranış egzersizleri yapmalıdırlar. (<http://www.rostockerph.de/downloads/rphefte/rpheft1.htm>).

5. Sonuç ve Tartışma

Etkileşim ve iletişim insanlar, özellikle de öğretmenler açısından çok önemlidir. Öğretmenin, pozitif bir ilişki kurabilmek için kendi davranışlarını algılayabilmesi ve öğrencilerinin reaksiyonlarını kestirebilmesi gerekir.

Öğretmen vücudu vasıtasıyla konumunu öğrencilerine hissettirebilmeli, çevresi ile etkileşim ve iletişim sağlayarak, sözsüz iletişim becerilerini kullanmalıdır.

İletişim kanallarının açılabilmesi için, öğretmen demokrat, güler yüzlü, sevecen, sabırlı, güvenilir, objektif, destekçi, hoş görülü, jest ve mimiklerini kullanmalı ve bakımlı olmalıdır.

Öğretmenler, enerjik ve canlı olmak zorundadırlar. Otururken, ayakta dururken ve yürürken, kendini bırakmış ve bitkinlik imajları sergilememelidir.

Giyim bir öğretmenin eğitim başarısını etkileyen genel bir faktör değildir, ancak öğretmenin genel görünümüne katkı sağlayan bir mozaik taşıdır.

Öğretmenin elleri, kendisini ifadesinde en duyarlı ve etkili organlarıdır. İnsan beyninin düşünüp hayal ettiğini, eller gerçekleştirir.

Öğrenme-öğretme sürecinde nasihat eğitimi yerine, davranış eğitimine yer verilmesi bireyin gelişmesine daha çok katkı sağlar. Çünkü bedensel davranışların % 55 oranında paya sahip olduğu genel bir bulgudur.

Eğitim Fakültelerinin Lisans programları incelendiğinde, Sınıf Yönetimi, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme ders içeriklerinde iletişimden kısmen bahsedilmektedir. Ancak bu yeterli değildir.

Okulda gerçekleştirilen öğretim etkinliklerinin kuşkusuz en önemli unsuru öğrencidir. Öğretmenin iletişim biçimi, sözel ve sözel olmayan davranışları, hem öğrencinin davranışlarını, hem de öğretim sistemini doğrudan etkilemektedir. Öğretmen en iyi bilgileri aktaran birey olarak görülmemelidir. Öğretmenin performansı ve taşıdığı sorumluluk öğrencinin gelecekteki yaşamında belirleyici bir faktör olacaktır. Öğretmenlik mesleğinin birincil koşulu denge mesleği olmasıdır. Sağlıklı kişilik özelliklerine sahip olmayan, sözsüz iletişim becerileri yetersiz, bilimsel, kültürel, sanatsal alanlardan yoksun, akademik çalışma mantığından uzak, profesyonel olmayan kişilerin yapabilecekleri bir uğraş alanı olmamalıdır (Alkan, 2000: 14).

Öğretmenin bazen bilinçli olarak yaptığı bazen de kendisinin de farkında olmadığı jest ve mimikleri, beden hareketleri, giyimi, bakımı yani sözel olmayan davranışlarının öğretimde etkili olduğu bilinmektedir. Bu sebeple öğrencileri ile etkin iletişim kurmayı amaçlayan öğretmen, bedensel tepkilerin ne anlama geldiğini ve karşılıklı tepkiler açısından oluşan süreci doğru analiz etmeyi öğrenmelidir. Çünkü Celep (2002: 161)'e göre öğretmenin öğrencinin beynini gözleyecek penceresi yoktur. Öğrencinin dışsal ipuçları ona yön gösterecektir. Yani öğretmen hem kendi davranışlarını kontrol edebilmeli hem de öğrenci davranışlarının ne anlam taşıdığını kestirebilmelidir. Öğretmenin davranışları çocuğun kişilik gelişiminde birincildir. Adolf Diesterwegs'in şu sözü günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir: "Bir okulun değeri, öğretmenin değeri kadardır (Führ, 1996: 229). Nitelikli öğretmenlerin olmadığı, eğitimde mükemmellik olamaz. Programlar değiştirilebilir, daha fazla araç-

gereç alınabilir, fiziksel çevre yenilenebilir, okul saatleri uzatılabilir fakat nitelikli öğretmenler olmadan değişiklikler istenilen etkiyi yaratmaz (Özdemir ve Yalın 2000: 55).

6. Öneriler

- Öğretmenlerin mimiklerini, jestlerini, bedenlerini daha etkili kullanabilmeleri konusunda aydınlatıcı broşürlerle desteklenmelidirler.
- Öğretmen adaylarının sözsüz iletişim becerilerini gelişmesi için Eğitim Fakülteleri Lisans programlarına İletişim ve Beden Dili dersi konulmalıdır.
- Öğretmenlerin ve öğretim elamanlarının fiziki görünümüne daha fazla titizlik gösterebilmeleri için paneller düzenlenmeli ve yaşam statülerini artırıcı tedbirler alınmalıdır.
- Öğretmen atamalarında yazılı sınav yanında mülakat sınavları da yapılarak, sözsüz iletişim becerilerine sahip öğretmenler seçilmelidir.

7. KAYNAKLAR

- Alkan, C., 2000, Bilimsel, Ulusal ve Evrensel Boyutlu Öğretmenlik Mesleği, Türkiye Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme. Ankara: CBT Yayınları.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A., 2000, Beden Dili, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Celep, C., 2002, Sınıf Yönetimi ve Disiplini. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çalışkan, N., 2003, Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Erzurum.
- Dağlı, A. ve Öner M., 2002, İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Okuyan Öğrencilerin Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Sınıf İçi İletişim Davranışlarına İlişkin Algıları, Çağdaş Eğitim, 292, 23-30.
- Dökmen, Ü., 1998, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Ertuğrul, H., 2002, Öğretmenlikte Yeni Teknikler, İstanbul: Timas Yayınları.
- Führ, C., 1996, Deutsche Bildungsweser Seit 1945, Köln: Nettessheim Druck GmbH.CO. KG.
- Heidemann,, R., 1983, Körpersprache vor der Klasse. Ein Praxisnahes Trainingsprogramm zum Lehrerverhalten, Heidelberg: Qelle und Meyer.
- [http: www rostecker ph de /dowloads/rpheft/ rpheft 1 htm](http://www.rostecker-ph.de/dowloads/rpheft/rpheft1.htm)
- Judi, J., 1999, Bedenin Dili, (Çev.: Murat Sağlam), İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Molcho, S., 2000, Beden Dili, (Çev: E. Tulin Batır), İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Özdemir, S., ve Yalın, H.İ., 2000, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Schober,O., 1999, Beden Dili, (Çev: Süeda Özbent), İstanbul: Arion Yayınevi.
- Selçuk, Z., 2000, Okul Deneyimi ve Uygulama, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şerifizgören, A., 2000, Dikkat Vücudumuz Konuşuyor. Ankara: Academy Plus Yayınevi.
- Sönmez, V., 1992, Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkinlikleri, H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, II, 8, 32-39.